

O eugenici s moralnog gledišta.

Prof. Andrija Živković.

Summarium.

Post publicationem encyclicae »Casti conubii« et decreti Congr. S. Officii ddo 18. III. 1931, major evadit necessitas tractandi de problemate eugenico.

1. Notae introductoriae: Etiamsi eugenica principaliter scientia biologica vocari possit, de ea tamen iudicium ferre necnon criticam instituere indagacionem officium incumbit theologiae morali, quae omnia phaenomena vitae humanae, utpote practico fini inservientia, scrutare debet. Hoc modo metodica inquisitio scientifica nullatenus offenditur, dummodo suprema eius norma objectiva in veritate stabilienda consistat. Factum propagacionis eugenicae in statibus feoderatis Americae et extra ipsos actualitatem rei demonstrat. Accedit iudicium Summi Pontificis et Congr. S. Officii.

2. Unde sumpsit initium? Quaestio de transmissione qualitatum individualium per generationem agitabatur modo quodam intensiori ex quo theoriae evolutionismi inceperunt. Hoc studium promovit in Anglia imprimis Franciscus GALTON sub nomine »stirpiculture« (postea eugenica), in Germania A. PLOETZ et W. SCHALLMAYER sub nomine »Rassenhygiene«. Phaenomena pathologica forte praebent incitamentum diversis methodis practicis, quibus manifestatur intentio et desiderium de stabilitate, immo vero de melioratione quadam semper sanae ac robustae prolis futurae in genere humano. Quod in his rebus major quaedam occupatio hominum hodie cernitur, praeter progressuj scientiae, etiam sequelis miseriae magni belli elapsi tribui potest.

3. Definitio eugenicae. In ore auctorum, qui Ch. Darwin sequentes naturalismi fautores nominari possunt, ideam evolutionis nonnisi materialistico modo concipientes, semper est sermo de melioratione stirpis (raçe). E contra auctores catholici verius loquuntur de: a) conservatione qualitatum, quae sanae sunt ac robur gentis pro futuro melius procurant, b) de negativo eugenicae influxu i. e. de modo impediendi translationem phaenomenorum pathologicorum. A tempore Galton usque ad hodiernum diem evolutio quaedam videri potest in modo exponendi doctrinam: praeter factores sociales, primo loco ponuntur factores biologici. Inculcanda est insuper semper differentia qualitatum physicarum et psychicarum, quomodocumque tandem soluta esset quaestio de transmissione earundem. Definitio hos limites non transcendens, sed intra ipsos finem suum scientificum prosequens, non videtur rejicienda.

4. *Fundamenta eugenicae.* Pro hodierno statu scientiae biologicae fundamentum principale constituit theoria Greg. Mendel de transmissione qualitatum per generationem. Verum sit, quod nec per eam problema sit plene et perfecte solutum, quaestionem tamen magis dilucidavit et relate ad statum ante, multum promovit. Qualitates normales transferuntur in posteros ac abnormales. De modo, quo fit, translatio, quaestio est extra nostram intentionem. Inter doctrinas fundamentales eugenicae adnumerandae sunt adhuc: hygiēna socialis, anthropologia socialis, ethica et psychologia. Neglectis principiis ethicae tota actio et agitatio eugenica adducet ad praxim, quae in vita hominum sociali non potest subsistere. In quo statu, videtur, de facto sita esse hodie sors eugenicae.

5. *De fine eugenicae.* Fautores eugenicae nostri temporis ambitum suae scientiae ampliaverunt et praeter fines suo tempore a Francis Galton positos, novos proposuerunt. Galton non nisi positive bonum familiae curare studebat. In quo studio omnes, donec extra fines vere scientificos non vagantur, principiis vero ethicae sequuntur, veram ac utilem excolunt scientiam, quam etiam encyclica »Casti conubii« minime rectae rationi contrariam appellat. Bene ergo distinguentes inter theoreticam et practicam, ponunt inter fines eugenicae theoreticae: studium de statistica familiari, de qualitibus generationum, de problemate transmissionis qualitatum, de influxibus idiokinetis, de relatione inter selectionem naturalem et artisticam necnon inter eugenicam et ethicam.

Quae sunt de ratione finis eugenicae practicae, exponentur in articulo sequenti.

Poslije enciklike »Casti conubii«,¹ a naročito nakon dekreta Congr. S. Officii² nastala je potreba, da se kod nas u katoličkim časopisima i na zborovima, koji rade o unapređenju kršćanskog života po načelima katoličke crkve, čuje mnogo viši o eugenici i eugenizmu,³ nego što se do sada čulo i čitalo. Sve do još pred koju godinu ostala je ova mlada naučna grana omeđena gotovo isključivo na krug stručnih prirodoznanstvenih lica, zastupnika antropologije, higijene i biologije. Ali kako je pitanje narodnog zdravlja,

¹ AAS XXII (1930) br. 13. str. 539—592.

² AAS XXIII (1931) br. 4. str. 118. Upit stavljen na kongregaciju S. Officii u sjednici od 18. II. 1931. glasi s odgovorom ovako:

»II Quid sentiendum de theoria sic dicta eugenica sive positiva, sive negativa deque ab ea medijs ad humanam progeniem in melius provehendam, posthabitis legibus seu naturalibus seu divinis seu ecclesiasticis ad matrimonium singulorumque iura spectantibus?

R. ad II. Eam esse omnino improbandam et habendam pro falsa et damnata, ut in encyclicis litteris de matrimonio christiano »Casti conubii«, datis sub die 31. XII. 1930.«

³ Po etimologiji grčka riječ, što znači zdrav rod ili zdravo pokoljenje. Kao nauka s ovim ciljem zove se eugenika, kao pokret s istim ciljem eugenizam.

njegovog porasta i opadanja ujedno i jedno važno pitanje socijalnog značenja, nije eugenika mogla ostati predmetom zanimanja samo prirodoznanstvenih krugova.

Sva se socijalna pitanja moraju sresti s načelima kršćanskog morala i prema njima zauzeti svoj stav. Mi ćemo zato ovdje pokazati, kako se eugenika odnosi prema kršćanskom moralu.

I. Uvodne opaske.

1. Na pitanju bolje narodne budućnosti svi su interesirani; svima je konačno i svakome dužnost, da k tome cilju pridonese svoj udio. I koliko zato eugenika kao nauka o unapređenju ljudske rase, imala svoj korijen u rezultatima prvenstveno bioloških nauka, o modernoj sociologiji, pa etici i psihologiji mora i ona voditi računa. I obratno: niti u načelnim, niti u praktičnim svojim zasadama ne smije eugenika doći u sukob sa spomenutim znanostima. To znači: da se ona u teoretskom svom dijelu ne može, a u praktično-aplikatornom ne smije sukobiti s onim, što je naučno utvrđena svojina spomenutih disciplina. Kako je pak svaka prava tečevina znanosti od koristi, a često i od praktične važnosti u životu, ne može i ne smije katolička moralka propustiti, a da ne kaže, stoje li principi i metode eugenike u suglasju s moralnim principima, koji ravnaju individualnim i društvenim životom. Katoličko moralno bogoslovlje ima bez sumnje i dužnost, da ispita, provagne i ocijeni sve, što kao čin ljudskog razumnog djelovanja može u čovječjem životu da bude sredstvo, što ga vodi ili odvodi od njegovog konačnog cilja. Ako dakle mi s ovog stanovišta pristupamo k ispitivanju i ocjeni eugenike, nitko nam toga u ime nauke ne smije spočitnuti. Ne rijetko prosuduje i ispituje jedna naučna grana u vidu svojih naučnih principa rezultate druge naučne struke, a pogotovo njihovu praktičnu primjenu. I to čini s potpunim pravom. Gdje se u naučnom radu strogo primjenjuju kao norma samo objektivno utvrđena istina, tamo ne će i ne može doći do sukoba. To je aksiom, koji naučni radnici katoličkog nazora na svijet i život dosljedno zastupaju na svim poljima znanstvenog istraživanja. Eugenika je nauka, koja ima pred očima kao daljni cilj jednu skroz praktičnu svrhu. Kao takova se dakle vrsta među predmete, o kojima ima etika nužno da kaže svoju riječ.

2. — U našem se socijalnom životu eugenika dovinula jedne razmjerno velike važnosti. Čak možda i više, nego što bi trebalo. To ćemo poitanje vidjeti u pregledu njezinog razvitka i praktične aplikacije u društvenom životu u pojedinim zemljama. Pošto je ona u Engleskoj i Americi iz teorije postala praksom, a odavde se širi dalje, ne može nitko, tko u životu naroda uvažava principe morala, proći bez izvjesnog interesa kraj svega onoga, što su eugeničari već do danas proveli, a za što još uvijek prave veliku propagandu.

Činjenica, da o eugenici s tolikim naglasom govori dokumenat kao što je enciklika »Casti conubii«, a zatim rješenje Congr. S. Officii od 21. III. 1931. svjedoči naročito jasno o njezinoj aktuelnoj ulozi u moralnom i socijalnom životu. I svećenstvo i puk mora znati kako će njezine zahtjeve primiti i kako će se prema njima ponijeti. Spomenuta dva crkvena dokumenta predstavljaju mišljenje službenih, autentičnih forumâ katoličkog naučiteljstva. Oni ne idu za tim da budu jedan meritorni sud o njezinoj vrijednosti kao teorijske nauke, nego više kao praktične aplikacije u životu kršćanskog puka. Misli iznešene u papinskim enciklikama i u rješidbama rimskih kongregacija nijesu doduše obvezatne za vjernike u onom smislu, u komu je za njih obvezatno učenje vrhovnog crkvenog glavarâ, kad govori »ex cathedra« u stvarima vjere i morala. Ali one su u najvišem stupnju pažnje vrijedne smjernice za živi kršćanski život, tolikog ugleda i tolike moralne snage, da ih nitko ne može trajno ignorirati, hoće li da ostane u intimnom dodiru sa životom Crkve i s njezinom naukom. One dakle daju putokaz vjernicima u pitanjima koja se u svom odnosu prema moralu ne pokazuju jasnima na prvi mah, nego mogu da budu od velike pogibelji po vjersko i moralno stanje i naziranje čak i mnogih članova katoličke Crkve. Kad je dakle vrhovno crkveno naučiteljstvo smatralo potrebnim da progovori u jednoj stvari, koja tolike osvaja svojom novošću i zanimivošću, nema nikakove sumnje, da se zato pokazala evidentna potreba.

Tim je za katoličku javnost naročito naglašena aktuelnost teme, o kojoj ćemo raspravljati.

U našim se katoličkim listovima još nije stručno pisalo o eugenici. Zato će ovaj sistematski prikaz s kritičkim osvrtom s moralnog gledišta, a uzevši obzir i na smisao crkvenih dokumenata o toj stvari, poslužiti za informaciju katoličkoj inteligenciji i kleru svih naših biskupija.⁴

II. Iz kojih se nastojanja izvila eugenika?

1. Pod uplivom ideje evolucije nikla je u naučnom nastojanju engleskih prirodoznanaca misao, da bi se za tumač pojava kod nasljeđivanja jednako uspješno mogao i morao primijeniti i na čovječju rasu bilo koji od principa, što su ih do onda formulirali Lamarck i Charles Darwin. Dok se posvuda zapažalo nastojanje, da se velikoj evolucionoj ideji nade zadovoljavajući tumač u konkret-

⁴ Prva zaokružena radnja o eugenici kod nas jest djelo Dr. Vlada S. Stanojevića: Eugenika. (Higijena čovečjeg začeca i problem nasleda.) Beograd 1920. — Kraći je prikaz Dr. A. Štampara u I. svesku njegove »Socijalne medicine« (»Politika o populaciji« (str. 19—34); zatim djelo prof. Jovanovića-Batuta: »Preporodaj«, Beograd 1920. — Osim toga ima manjih prinosa i izvještaja u »Glasniku ministarstva narodnog zdravlja«, »Prirodi« br. 2./1931, str. 35; Dr. B. Zarnik: Osnovi i ciljevi eugenike, cfr. osvrt u »Životu« br. 8./1931., str. 388.

noj primjeni na organski život, te objasne neki opći uvjeti razvoja, Lamarck je za pojavu nasljeđivanja postavio jednu naročitu tvrdnju i ako nije izravno istraživao same pojave naslijeđa. Pod uplivom okoline, ustvrdio je Lamarck, prenose se ne samo stare prirodene, nego i novostečene osobine individua s jedne generacije na drugu. To je zaniijekao najprije Ch. Darwin, a osobito se odlučno suprotstavio kasnije Aug. Weismann (1885), osnivač t. zv. novodarviniističke teorije o nasljeđivanju. On ne dozvoljava prenosa novostečenih odlika, nego samo onih starih, urođenih.

Pod dojmom tih prirodoznanstvenih teorija praktični su ljudi htjeli imati i neku pozitivnu korist kako za svoj lični život, tako i za život čovječje rase uopće. Dok se u Engleskoj inicijativom Sir Francis Galtona stala širiti i napredovati kao nova nauka eugenika, u Njemačkoj se inicijativom Alfreda Ploetza i W. Schallmayera polagano razvijala t. zv. r a s n a h i g i j e n a. Dvije nauke, koje se ništa ne unakršavaju, a u mnogome poklapaju. Pod konac 19. vijeka one se tek radaju; od onda do danas, za nepunih 50 godina razvile su se do jednog velikog značenja u modernom socijalnom životu. Prevladalo je ime eugenika za ono, što se htjelo izraziti: jednim nastojanjem za očuvanjem i poboljšanjem čovječje rase. U prvom je redu tu od važnosti higijena začeca t. j. radanje zdravog poroda; ispitivanje i poznavanje unutrašnjih bioloških činjenica, da se dode do zdravog naraštaja. Onda dolaze u obzir vanjski faktori, koji imaju utjecaja na začecje i radanje. O njima valja također voditi računa. Kad dakle danas govorimo o eugenici, mislimo na obje ove vrsti faktora: na vanjske kao i na unutarnje.

Život čovječji je zapravo jedno pozitivno dobro. Jedan dar Božji. On ima svojih ugodnih i neugodnih strana; ima svojih velikih poteškoća i križeva pored razmjerno malo radosti i veselja u ovoj dolini suza. Ali što je najtragičnije u njemu jest činjenica, da se često radaju djeca, koja fizički mnogo trpe, samo zbog baštine svojih roditelja. Često je prenošenje ove baštine spojeno sa grijehom, ali znade biti i bez njega. Nose tako novi pojedinci kroz čitav život jedan neiskazani teret, pod kojim trpe i duševno — idioti, sifilisom zaraženi, anemičari, škrofulozni — koji im oduzima svu životnu radost i svako veselje. Tragika je u tomu, da na njima, koji samo trpe, nema nikakove lične krivnje. Za njih bi s ljudskog stanovišta govoreći, bilo bolje, da se nisu nikada rodili.

Ima bolesti i mana, koje su nasljedne. Na pogled tih pojava javljala se uvijek u ljudima misao, na koji bi se način predušlo tomu za budućnost. I ljudi su od vaikada vodili brigu o tomu da im porod ili pokoljenje bude zdravo i napredno. S te je strane eugenika, ovako shvaćena, stara toliko, koliko je star ljudski rod.

No mi danas imamo nešto bliži i tačniji pogled u problem nasljedstva. Mi smo i u tom pogledu napredovali. S ovoga dakle naučnog gledišta porodila se danas jedna veća i intenzivnija skrbr za buduće pokoljenje i njegovu sudbinu. S pravom su ljudi preg-

nuli, da im znanost služi u životu i ondje, gdje se čini ili gdje se činilo, da je ona sama sebi svrhom. Konačno sav razmahani tehnički i materijalni progres našega doba ima se zahvaliti baš toj želji, da se naučni rezultati praktički iskoriste u svim mogućim varijacijama i kombinacijama.

2. — Poslijeratno stanje narodnog zdravlja i pojava usporenog napretka u pojedinim državama, imalo je za razvoj i razmah eugenike također jedan naročiti poticaj.

Veliki je svjetski rat stajao silno mnogo žrtava i na ljudskim životima. Naročito Ruse, Francuze i Nijemce. Pored svih negativnih posljedica, što ih je taj strašni rat ostavio, osjetila se posvuda baš u pogledu narodnog života i zdravlja jedna jača potreba, da se razumnim i svrsishodnim upravljanjem narodnih snaga, podizanjem narodnog zdravlja i odgajanjem zdravog podmlatka, unaprijed život pojedinih narodâ, pojača njihov usporeni porast i tako otmu polaganom propadanju. Ako je doista ikada trebalo voditi računa o ekonomisanju energijom i snagama u narodnom životu, zapravo o racionalnom njegovom unapređenju i podizanju, o uvjetima njegovog prosperiteta s jedne, a negativnim i štetnim uplivima s druge strane, onda je to slučaj nakon svjetskoga rata. Prosječni se nazadak i opadanje nacionalne snage pokazao gotovo posvuda, a brojčano opadanje ili zastoj kod onih, koji su najviše stradali, čak i kod Nijemaca.⁵ Kod njih se kao praktičnih ljudi razvila odmah akcija s ciljem, da društvo, država i pojedinci svim silama porade na unapređenju onih elemenata u nacionalnom životu, koji će iznova podići i u buduće odgajati samo jednu zdravu, snažnu i naprednu rasu. Kod njih se u tu svrhu vrlo razvila i raširila »rasna higijena«. Sve, što je prikladno da ojača izvore narodne snage, odakle će nicati zdrav i nadaren rod, sve to valja unapređivati; o tom svjesno i savjesno voditi brigu i to umnažati. Padale su dakako i neprovagnute i dosta neoprezno izrečene misli: da jednako tako valja umanjiti broj onih i onakovih, koji su na teret punom narodnom razvoju i koji radi svojih ličnih patoloških svojstava usporuju brzi razvitak zdravih narodnih snaga. Isto tako da valja sve, što pogoduje, i još više što uzrokuje manjkavu sposobnost individua za život, ukloniti i nadomjestiti onim, što će izvoditi povoljni jedan utjecaj. Tako je poslijeratno stanje među narodima bilo jednim jakim poticajem da je sir Francis Galtonova »eugenika« došla do velikog ugleda i izvan krugova biologa i socijologa naših dana. Ako spomenem, da joj je temelj formalno udaren 16. maja 1904. u sjednici »socijološkog društva« u Londonu, kad je sir Francis Galton pročitao svoj referat

⁵ »Es ist wirklich das dringlichste Problem der Gegenwart, wie man dem drohenden Todesstrudel entrinnen soll, aus dem es in der Geschichte der Völker noch nie eine Erlösung gab«. Muckermann: Wesen der Eugenik und Aufgaben der Gegenwart, Berlin 1929., str. 2.

pod naslovom: »Eugenics, it's definition, scope and aims«⁶ — bje-lodano je, da je eugenika doista mlada znanost.

III. Definicija eugenike kao nauke.

I. — Što je dakle eugenika? Jedni je definišu ovako: nauka o zdravom i dobrom porodu,⁷ drugi: nauka, koja ispituje i utvrđuje zakone popravljania i oplemenjivanja čovječje rase.⁸

Tačnija je Muckermannova definicija, kad pod eugenikom označuje: znanost, koja obuhvata sve, što je prikladno da osigura praizvor, iz kojega jedino izlazi zdravo i nadareno čovječje potomstvo, te u kojem se razvija i odgaja pod povoljnim životnim okolnostima.⁹ Leonard Darwin misli, da je eugenika ona nauka, koja nas uči, kako ćemo putem naravnog prirodnog odabiranja moći popraviti sudbinu ljudskoga roda u budućnosti.¹⁰ Bompiani dobro ističe socijalni značaj eugenike, kad veli, da ide za kvalitativnim poboljšanjem čovječje rase, i ako ne misli zanemariti brojčane važnosti¹¹. Svakako je vrlo potrebno baciti jedan naglas na individualnost, t. j. na lične kvalitete pojedinca, kako to čini Dr. R. Guchteneere, kad je opisuje ovako: nauka, koja se bavi poboljšanjem rase tim, što povećava ili diže vlastitu vrijednost svakoga pojedinca.¹² Precizno se izražava i Francuz E. Jordan, profesor na Sorboni: Nauci o eugenizmu je objektom studij zakona o nasljeđovanju u cilju, da po njemu iznađe sredstva za očuvanje ili unapređenje fizičke vrijednosti rase.¹³ Ali još je preciznija i potpunija definicija, koju on daje u svom novijem djelu »Eugenisme et moral«,

⁶ Dr. H. Muckermann: Wesen der Eugenik und Aufgaben der Gegenwart, str. 4.

⁷ Tako Dr. A. Štampar u članku »Politika o populaciji« u knjizi »Socijalna medicina« I. deo, str. 19., izdanje Instituta za socijalnu medicinu u Zagrebu god. 1925.

⁸ Ovako Dr. Vlada Stanojević u svojoj knjizi »Eugenika«, higijena čovečjeg začeca i problem nasleda. Izdanje ministarstva narodnog zdravlja, Beograd 1920., str. I.

⁹ Dr. Hermann Muckermann: Wesen der Eugenik und Aufgaben der Gegenwart. Berlin 1929, str. 3 (»Das kommende Geschlecht«, Band V, Heft ½).

¹⁰ Leonard Darwin: Was ist Eugenik? (Preveo Felix Tietze) Berlin 1931, str. 20.

¹¹ Bompiani prof. dott. Roberto: Eugenica e stirpe, str. 13., Roma 1931. Casa edit. L. Pozzi.

¹² Raoul de Guchteneere: La limitation des naissances, str. 88; Paris 1929., Gabr. Beauchèsne.

¹³ Jordan-Viollet - Tiberghien: Eugenisme, sterilisation, leur valeur morale, Paris 1929 (»Edition Spes«), str. 11.

kad pored fizičke vrijednosti rase ističe i moralnu.¹⁴ Ta razlika nije samo akcidentalna, nego upravo bitna. Nije nipošto isključeno, da tako isto shvaća eugeniku i naprijed citirana Muckermannova definicija. Čak i ona Leona Darwina može da pod izrazom »popraviti sudbinu« obuhvati poboljšanje i fizičkih i moralnih kvaliteta ljudskoga roda. Samo što je slabo vjerojatno, da je L. Darwinu stalo do naglašavanja ove razlike. Njemu je kao i njegovom ocu u prvom redu, ako ne isključivo, do fizičkih osebina i do fizičkih odlika ljudske rase. Posebnog nosioca psihičkih kvaliteta materijaliste ne priznaju.

Prema osnivaču Galtonu eugenika je nauka o svim onim socijalnim faktorima, koji su u stanju poboljšati nasljedne, prirodne osebine jedne rase (u smislu: krvna loza) ili ih čak dotjerati do savršenstva.¹⁵ U svom naučnom nastojanju Galton je na temelju opažanja, što ih je činio kod glasovitih ljudi svoga doba, kod svojih studenata i dr. došao i do nekih općih zaključaka. Smatrao ih je nekim »zakonima«, pošto se navodno stalno zapažaju i opetuju.

2. — Ako međusobno ispodredimo ove navedene definicije vidimo, da se posve ne pokrivaju. Neke su odviše općenite, pa ističu kao glavni cilj eugenike: poboljšanje ljudske rase. Što međutim ima da znači »poboljšanje« rase? Možda tip savršenijeg čovjeka? A koju rasu između ovih što žive da uzmemo kao »tip« i ideal ljudskog razvoja? I kakovo bi to križanje rasa imalo da bude i na koji način? Činjenica je, da su izuzevši nekih očito degeneriranih rasa, sve sposobne, da daju kvalitetno prvorazredan rod. Valja biti na čistu: pod pojmom »poboljšanje« rase krije se evolucionistička tendencija, koja uzima evoluciju čovjeka u smislu materijalističkog monizma. Leonard Darwin govori čak o »popravljanju sudbine ljudskog roda«! Takovo je poboljšanje rase po našem shvaćanju nemoguće, jer mu je osnovica neispravna. Ono odviše jednostrano aplicira na čovjeka metode, kojima se čovjek služi kod životinja.^{15a}

¹⁴ »De nos jours se constitue une science — l' eugenique — qui a pour objet d'étudier ces lois de l'heredité, en vue de leur demander le moyen de conserver ou d'améliorer la valeur physique et morale de la race«. Edouard Jordan: Eugenisme et morale, str. 5, Paris 1931. (Bloud & Gay).

¹⁵ Cfr. René Brouillard: Causerie de morale, Etudes 20. V. 1931. str. 442; Dr. H. Muckermann, n. dj. str. 5; »Eugenics is the science which deals with all influences that improve the inborn qualities of a race: also with those that develop them to the utmost advantage«; ovako već god. 1883. u knjizi: »Inquiries in to human faculty and its development«.

^{15a} »Pourquoi, dit-on, l'homme ne fait il pas pour lui-même ce qui lui a si bien réussi avec les animaux? L'assimilation est grossiere et choquante, et de plus absurde, car d'une partie beaucoup de choses sont possibles avec les animaux, qui ne le sont pas avec l'homme; et, d'autre

Ispravnije je zato u definiciji eugenike postaviti pojam očuvanja rase i razvoj takovog zdravog pokolenja. Tomu se shvaćanju najbolje prilagođuje Muckermann, kad govori o »izvoru iz kojega izlazi zdravo i nadareno čovječje potomstvo, te u kojem se razvija i odgaja.« Dakako, da je u tom razvoju uključen i neki stupanj poboljšanja, uzet naravno u relativnom obziru, prema stanju i vremenu.

Od definicije međutim imamo pravo tražiti, da doista bude »verus ac primus modus sciendi«¹⁶ pa da nam ne otkrije samo cilj, nego jedno bliže poznavanje stvari, odnose i red, kojim polaze. U tom se može ovdje zapaziti jedan relativni napredak. Dok Galtonova eugenika ističe socijalne faktore, koji su u stanju poboljšati nasljedne prirodene osobine jedne familije i čitave loze, Muckermann se ne omeđuje samo na socijalne faktore, nego amo računa sve, što je na kojigod način prikladno, da osigura onaj izvor, koji je nosioc dobrih i zdravih priredjenih osobina u obitelji. Tu je dakle u prvom redu jače potcrtan upliv bioloških faktora, o kojima Galton nije u prvo vrijeme vodio toliko računa, jer si mendelizam još za onda nije bio dostatno prokrčio puta u znanstvene krugove.¹⁷ Ispravno je zato u eugenici postaviti po važnosti na prvo mjesto biološke, a na drugo socijalne faktore, koji imaju pokazati kako će se najekonomičnije i najsigurnije postići cilj: očuvanje zdrave čovječje rase.

Međutim je u raspravi o definiciji eugenike potrebno istaknuti još jedno: ono, što je istaknuo prof. Jordan, kad je spomenuo »fizičko i moralno« unapređenje rase. Svi gotovo eugeničari polaze nešto svijesno, a nešto nesvijesno onim stazama, što ih je utrô Charles Darwin u svom djelu »Podrijetlo čovjeka«, kad je skrenuo pažnju na to, da kod ljudi jednako kao kod konja i goveda, valja najsposobnijima pružiti mogućnost, da od njih dode najveći broj djece. Niti zakon, niti običaj da ih ne smije u tom priječiti.¹⁸ To su staze čisto materijalističke ili naturalističke. Duševne kvalitete nikako nemaju naročitog nekog mjesta u tom shvaćanju. Eugeničari

parte, on sait très bien quels types d'animaux on desire et a combien d'exemplaires; qui fixera le type ideal de l'homme?» E. Jordan: L'eugénisme, sterilisation leur valeur morale, str. 12. Paris 1929.

¹⁶ N. Monaco S. I.: Praelectiones logicae dialecticae et criticae str. 101., Prati 1910.

¹⁷ Mendel je doduše svoja opažanja publicirao god. 1865., ali su ona ostala nezapažena i tek god. 1900. ponovno otkrivena. Galton je znao za Mendelova otkrića, kako se vidi iz diskusije nakon njegovog predavanja u socijološkom društvu g. 1904. u Londonu.

¹⁸ »Der Wettbewerb muss allen Menschen offenstehen und die Fähigsten dürfen nicht durch Gesetze oder durch die Sitte daran gehindert werden, dass sie am meisten Erfolg haben und die grösste Kinderzahl aufziehen können«. Charles Darwin, Die Abstammung des Menschen (1871.) III. Teil, 21 Kapitel.

pišu i govore kao da je psihički elemenat u životu čovječjem uključen u fizičkom ili s njim bitno istovjetan. Oni ne drže dostatno na oku pitanje: u kakovom su odnosu psiha i najviši njezin intenzitet s fizičkim stanjem i razvojem čovjeka? Da li je genijalnost vezana samo na fizički prvorazredne individue? Pošto činjenice protivno govore, eugeničari rado prelaze preko ove konstatacije i gube se u nabranjanju velikog onog zla i tereta, što se sliježe na čovječanstvo zbog fizički zaostalih, bolesnih i hereditarno opterećenih pojedinaca.

Već ovdje se zato nadaje novo pitanje: jeli kvalitativni uspon i unapređenje čovječanstva zagaranovan samo tamo, gdje su i materijalni uvjeti opstanka i razvoja familije jednako dostatno osigurani? Drugim riječima: izlazi li duševno jak i nadaren rod samo iz familija, koje su materijalno obezbijedene i gdje je zajamčen jedan besprikoran fizički i moralni odgoj? Je li opet s druge strane redovno izlaze degenerici i prostitutke samo iz siromašnih radničkih ili seljačkih slojeva s velikim brojem djece? Ako se ni u jednom ni u drugom slučaju ne može ekskluzivno odgovoriti na postavljena pitanja, onda je odmah jasno, da se eugenika ne smije i ne može voditi bezobzirno samo svojim postavljenim ciljem, nego mora obazrivo proslijediti na svom putu.

To će biti pogotovo jasno, kad budemo detaljno ogledali metode eugenike.

3. — Imamo li dakle što prigovoriti definiciji eugenike? Ako si jedna nauka tačno opredijeli svoj cilj i sredstva, valja to objektivno uzeti do znanja. Ali, ako svrha nije tačno ni preciznim terminima označena, lako nastaju nesporazumci. Kad je u eugenici govor o unapređenju čovječje rase valja znati: je li ta nauka, koja radi o čovjeku, priznaje u njemu dualizam i dosljedno dvovrsno poboljšanje budućih generacija: fizičko i psihičko? Ne stoji li možda na stanovištu, da je čovjek obzirom na psihičko samo stupnjevano razvijenija životinja? To treba reći jasno i nedvoumno. Činjenica je, da veći dio eugeničara o toj stvari ne daje jasnog odgovora. Sav trud i čitavo nastojanje ide kod mnogih za isključivo fizičkim ciljem. Čak prof. Jordan govori god. 1930. o eugenizmu, kojemu je isključivo fizički cilj pred očima, a popravljaju se godinu dana kasnije, gdje izričito luči fizičku i moralnu stranu poboljšanja čovječje rase.

S našeg stanovišta nemamo ovako precizno postavljenoj definiciji eugenike što prigovoriti. Pogotovo ne bi imali razloga onda, ako se više približi pojmu rasne higijene, kako se razvijala kod Nijemaca. Onda je ona upravo jedna potreba i jedna od prvih socijalnih dužnosti ljudskih. Dakako, da onda eugenika po sebi nije ništa novo, jer su ljudi od postanka vodili neku brigu o svojoj budućnosti i o zdravim budućim naraštajima. Ali je svakako nova za naše vrijeme i prema našem savremenom shvaćanju nauke i naučnih metoda, pošto u jednoj određenoj grani sistematskim načinom istražuje puteve i traži sredstva, po kojima ima da se dovine postavljenog cilja.

Ovaj se naš odgovor ima shvatiti u vezi s onim, što je rečeno u I. dijelu: Uvodne opaske, o stvarnoj povezanosti eugenike s etikom i psihologijom. Prava znanost ne može i ne smije doći u sukob s etičkim načelima. Ni eugenika, dok ide za pravom koristi ljudske prirode, ne može doći u sukob ni s naravnim moralnim, a ni s pozitivnim crkvenim zakonima. Ako je ona ipak došla pred sud crkvenog naučiteljstva i tamo bila osuđena, kako smo već spomenuli, znak je da je skrenula s puta, koji joj sama priroda stvara i određuje. Crkveni dokumenat (rješenje kongregacije S. Officii od 18. III. 1921.)¹⁹ daje ključ za razumijevanje svoga negativnog mišljenja, kad za sredstva, kojima eugenika hoće da poboljša čovječanski rod veli, da se ne obaziru na naravne, Božje i crkvene zakone, koji se tiču braka i naravnih prava pojedinca («posthabitis legibus seu naturalibus seu divinis seu ecclesiasticis ad matrimonium singulorumque iura spectantibus»). To znači, da je eugenika prema onomu, što doista brani i provodi zanemarila najosnovniji naučni obzir, koji je u znanstvenom radu prijeko potreban. Po svojoj definiciji ona ne mora stupati tim putevima. Kad ipak njima stupa, onda to nije naučni diktat, nego samovolja i bezobzirnost pojedinaca, koji nauku tendenciozno izrabljuju.

IV. Osnove nauke o eugenici.

I. — Povijest je jasna knjiga iz koje čitaju svi, koji hoće i koji znaju: kako posvema nestade nekada slavni i jakih nacija, čim su stale brojčano nazadovati, a moralno propadati. Jedno je zlo s drugim u vezi. Moralni nazadak vuče sobom ograničenje poroda, sterilnost čitavih obitelji i tako pologano konačnu propast naroda.

Radi toga je na mjestu, da nacionalisti i državnici vode brigu o snazi, rastu i opstanku naroda. Pravo imaju, kad vele, da nije dostatna samo skrb o kvaliteti, već da se ni kvantitet ne smije pustiti s vida. U jednom se i u drugom smjeru moraju harmonično razvijati eugenička nastojanja u interesu narodnosti. Tek će tako snaga naroda potpuno doći do izražaja, a po tomu, tako se bar nadaju, i budućnost njegova biti više osigurana.

Eugenici je u prvom redu osnovica nauka o nasljeđivanju (genetika). Ona je počela sa studijem pojava kod životinja i bilina, a nastavila studijem bioloških zakona kod procesa, što se odigrava, dok sazrijevaju seksualne celule u momentu oplodnje i odmah nakon nje. Nasljeđivanje se vrši po jednom specijalnom biološkom zakonu, po kojemu rođeni individuum poprima izvjesne smjernice razvoja i izvjesni način reagiranja, sličan svome roditelju.²⁰ Ta se sličnost djece roditeljima ne očituje tek u morfološkom obziru t. j. u crtama lica, formi tijela i sl., nego također u fiziološkom i psihičkom po-

¹⁹ AAS XXIII (1931) br. 4. str. 118.

²⁰ Bompiani R.: *Eugenica e stirpe*. Parte I: *Le premesse biologiche dell'eugenica*, str. 22; Dr. Vlada Stanojević: *Eugenika*, I. deo: *Biologija nasleda*, str. 5 i sl.

gledu. To je poznato isto tako kao i činjenica, da se sličnost ne proteže samo na oca ili samo na majku, nego da su značajke isprepletene, da sižu po koje koljeno unatrag, a da se po često po koja odvaja svojom osebitošću. Sve pak ove mogućnosti ne dolaze slučajno i bez reda, nego po nekim stalnim zakonima, koji su danas u svojoj aplikaciji utvrđeni dobrim djelom i za čvjeka.

Kako se mogu naslijediti n o r m a l n e osebina (boja kože, kose, forma ustiju, nosa, sposobnost pamćenja, umjetnički, matematički, glazbeni talent),²¹ tako se mogu i doista se nasljeđuju i a b n o r m a l n e karakteristike (albinizam, srašteni prsti, hemofilija, (krvna bolest) zečja usna, anomalije u rastu, spolnim organima, skleroza i dr.).

Prikaz načina i razvoja ovog prenosa pada izvan okvira ove radnje.²²

2. — Za eugeniku su od naročite važnosti pojave patoloških nasljeđa, o kojima kao pojavama nema nikakove sumnje. To su: tuberkuloza (redovnije: tuberkulozna sklonost), kronična obolenja (žučni kamen, šećerna bolest, debljina, rheuma), sifilis, nervoza, alkoholizam i polagano stvaranje jedne skroz patološke konstitucije. Tumač ovim pojavama, fiziološki proces i tačan izvor nije uvijek, a ni svuda u stanju pružiti ni medicina, ni biologija, ni farmakologija. Ali »ma kako se tumačile pojave patološkog nasleđa i njihov postanak, ipak ostaje jedno glavno i jedno utvrđeno, a to je, da se bolest isto tako nasledno prenosi s kolena na koleno, kao što se nasledno prenosi i zdravlje. Red i način toga naslednog prenošenja bolesti ima svoj pravilnik u mnogome danas još tajanstven i zagonetan. Mi taj pravilnik za sada n e z n a m o u detaljima, ali ga znamo u općim i glavnim potezima.«²³

²¹ U pitanju nasljeđivanja duševnih osebina sasvim je došlo provedeno materijalističko stanovište, što ga zauzima Dr. V. Stanojević u citiranom djelu kad piše: »Posle konstatovanja nasleđa fizičkih odlika se à priori može izvesti i drugi zaključak, a to je, da su isto tako nasledne i da se s kolena na koleno prenose i duševne osobine. Ovo je jasno zato, što su obe ove pojave — fizičke odlike kao i duševne osobine — u stvari i u suštini jedno isto, jer obe one označuju dva stanja, pojave i osebina materije i njene energije i ništa drugo. Duh i duša za Nauku ne postoje bez materije, jer čovečija čula ne znaju za njih, kad su van materije«. Eugenika n. dj. str. 61. — Ovakav su grubi materijalizam ljudi, iole filozofski školovani, davno ostavili. Prava je šteta, da se u medicinskim krugovima dosta često susreću nazoni, koji su davno prevladani. U sistemu njihovog naučnog obrazovanja opaža se manjak filozofije.

²² Teorija o germinatnoj plazmi, koja se dijeli u t. zv. generativni i somatički dio; nauka o broju hromosoma, kao nosiocima osebina; Mendelovi zakoni o prenosu; utjecaj ambijenta. Cfr. opširno kod Bompiani, o. c., str. 25. i sl.

²³ Cfr. Dr. V. Stanojević n. dj. str. 101.

Samom problemu fiziološkog nasljeđivanja pridonio je najviše Gregor Mendel²⁴ svojom metodom, kojoj imamo zahvaliti najveći dio našeg znanja o pojavama nasljeđa.

Mendelizam je znanstveno utvrđen za pojave kod bilina i životinja. Mora se priznati, da nema razloga, zašto se ne bi u jednom izvjesnom stupnju primijenio i na čovječji organizam. Ali tu valja odmah istaknuti, da kod prenosa čovječjih osobina osim čistih fizioloških uvjeta ima faktora, koji na jedan posve drugi način upotpunjuju i usavršuju čovjekova moralna i intelektualna svojstva. To su tradicija, povijest i okolina njegova.

Mendelovi su rezultati, i ako za prvo vrijeme gotovo nezapaženi, imali kasnije glavni udio u razvoju eugenike. S napretkom biologije i studijem stanice kao biološke osnovne jedinice, te razvojem t. zv. genetike, kao nauke o rađanju u biološkom obziru, napredovala je eugenika i higijena uopće. Galton je kasnije imao u Londonu svoj institut i svoje naučne pomagače, koji su dijelom nastavili njegovo djelo u Engleskoj, a dijelom ga prenijeli i u druge zemlje, naročito Ameriku i Holandiju. Još je za njegova života (god. 1908.) osnovano prvo eugeničko društvo pod imenom »Eugenics education society« sa svrhom, da razvija zanimanje ne samo za teoretske naučne rezultate njegovih istraživanja, nego prije svega za njihovu praktičnu primjenu u životu. Tako se polagano razvio jedan organizovani pokret s istim ciljem i na istim osnovicama.

3. — Međutim nije bez važnosti konstatacija, da »pitanje nasleđa još nije konačno rešeno, još postoji spor« (str. 34). »Moderna biologija nije još dala konačno rešenje zamršenog problema nasleđa. Ali ima izvesnih stvari, koje su postale jasne, ima izvesnih zakona, koji su nesumnjivi« (str. 47).²⁵ To valja istaći i ovdje posebno naglasiti baš poradi onih biologa kojima njihov materijalistički nazor onemogućuje jedno rezervirano, umjereno stanovište u svim pitanjima, što amo ulaze. Gdješto nije u pitanju nasljeđa još danas tako jasno i tako nesumnjivo, da bi se moglo govoriti o rezultatima evi-

²⁴ »S otkrićima i radovima Mendela se desila stvar, koja je u naučnom svetu česta. Mendel je svoje radove naštao 1865. godine u jednom malom i lokalnom časopisu u Brnu. Kako su ovaj časopis čitali više ljubitelji, nego li naučnici, eksperimentatori, to je ubrzo ovaj rad bio zaboravljen. U takovom je zaboravu ostao sve do god. 1900., kada je u biologiji otpočeo intenzivan rad na pitanjima o nasleđu. Otpočela su istraživanja po laboratorijima, činjeni su najraznovrsniji opiti i eksperimenti ukrštavanja. Između ostalih otkrića i tekovina prilikom ovih radova, bilo je slučajno, ponovno otkriće od zaborava Mendelovih radova. Zakoni Mendelovi su bili ponova ispitani i provedeni na bilju i u svemu potvrđeni od strane biologa de Vriesa, Čermaka i Korensa«. Dr. V. Stanojević n. dj., str. 24.

²⁵ Dr. Vlada Stanojević, Eugenika str. 34., 47.

dentnog karaktera. Baš naprotiv! Nekim velom mistične tajnosti ogrnula se ovdje priroda i neda k sebi blizu. Dokle se zakoni mendelizma mogu aplicirati višim bićima? I je li s njihovom aplikacijom kod čovjeka riješeno pitanje nasljedstva? Šta je sa stečenim osebinama: da li se i one prenose na potomstvo? Kakav je upliv okoline na čovjeka? Ima biologa, koji se izražavaju vrlo obzirno i oprezno.²⁶

Ne pobijajući dakle onoga, što je doista u objektivnom smislu tečevina moderne biologije, mi smo dužni istaći na kakovim se znanstvenim temeljima osniva čitava zgrada. Onda će nam, kako je posve naravno, biti razumljivo, čak i opravdano ono rezervirano stanovište Crkve, kako je došlo do izražaja u napred citiranim crkvenim dokumentima.²⁷

4. — Među osnove eugenike moraju se ubrojiti i one nauke i naučne grane, na koje ona mora uzeti obzir u svom radu. To su: a) socijalna higijena, b) socijalna antropologija i c) etika i psihologija.

Ideal čitavog ovoga novog naučnog istraživanja, kao i materijalni objekt studija eugenike, jest obitelj. Valja prema tome pribrojiti k osnovnim faktorima ove mlade discipline sve, što joj bilo kako ima da služi i pomaže pri postavljanju njezinih premisa, iz kojih će pokraj zakona o nasljedovanju izvoditi i iznalaziti sredstva, da po njima osigura zdravu budućnost ljudskom rodu. Da se ona u svojim načelnim zasadama ne može isključivo obazirati i oslanjati na biologiju, više je nego jasno nakon svega što smo do sada rekli. Čovjek je socijalno biće, nadareno razumom i slobodnom voljom. Osim bioloških zakona vladaju njegovim životom i zakoni etike i psihologije. Oni se ne mogu, a konačno u interesu nauke, ni ne smiju mimoći ili zanemariti. To valja posebice naglasiti radi činjenice, što se zapaža kod propagatorâ eugenike, biologâ i socijologâ, koji uzimaju premalo obzir na principe i zasađe ostalih napomenutih nauka. Nama je ovdje na umu napose istaknuti etiku i psihologiju kao nauke, bez kojih se društvena jedinica kao što je obitelj, apsolutno ne može ispravno razumjeti, niti ocijeniti. Ona je u svojim funkcijama, pa i u onima, koje za eugeniku dolaze jedino u obzir, vođena izvjesnim određenim i vrlo odgovornim zakonima. Seksualni život na pr. nije tek biološka, nego u izvjesnom stupnju i psihološka funkcija. Čitav proces u životu čovjeka prolazi u tom poslu drukčije, nego kod životinje, a vrlo često drukčije, nego što bi se očekivalo u normalnom razvoju prilika. Ima pojava, koje će se dati razumjeti jedino sa psihološkog stanovišta.

²⁶ Prof. C u e n o t (Nancy), predsjednik internac. eugeničkog kongresa 1921. u New-Yorku, cfr. Etudes 5. VI. 1931. str. 580; prof. J é a n P i e r i, Ch. Grimbort.

²⁷ AAS, XXII (1930), br. 13. str. 539 i sl.; AAS XXIII (1931), br. 4, str. 118.

Čovjek je nadalje kao razumno biće potvrđen etičkom naravnim zakonu. On ga upoznaje i priznaje, na kakovom god stupnju kulture bio, jer ga osjeća neposredno u svojoj savjesti. Takova se sila u razvoju i trajanju našega života ne može ostaviti po strani. Jer ako se na nju ne uzme obzir, moraju nužno nastati smetnje i zablude, koje odvede ne samo pojedinca, nego bi odvele i društvo od pravoga cilja. Ako zato ljudi jednoj moralnoj jedinici u našem slučaju obitelji, postavljaju izvjestan cilj, kao što ga postavlja eugenika, nikako se taj drugotni, podređeni, akcesorni cilj ne smije kositi s primarnim, općim ciljem, što ga je postavio Stvoritelj naravi. Zadaća eugenike dakle ne smije doći u suprotnost s naravnim moralnim zakonom. Isto se to mora ustvrditi za socijalnu higijenu, te za antropologiju i etnologiju. I ove nauke imaju svoje principe, izvadene iz života za život i svoj zasebni formalni objekt. No materijalni je objekt njihovog naučnog ispitivanja jedamput isti kao i u eugenici; drugiput je doduše različit, ali se toliko približava, dodiruje i veže s objektom eugenike kao nauke, te je jedna, da je tako nazovem, obazriva naučna metoda prvi preduvjet solidnog znanstvenog napretka.

Mi dakle napose ističemo, da je moderna eugenika odviše jednostrano fiksirala svoju polaznu tačku. Nije tačna tvrdnja, da je ona isključivo osnovana na biologiji. Ona je na tom putu povukla zaključke, po kojima je došla u sukob s etikom i psihologijom. Ne može biti ispravno u eugenici ono, što je u oprečnosti s principima etike. Ako se pak stavimo na stanovište kršćanskog morala, pa osim naravnih etičkih zakona uzmemo u obzir i svrhunaravni cilj čovjekov, te pozitivni moralni zakon, objavljen po Kristu, onda se metode što ih propagira moderna eugenika (neomaltuzijanizam, ženidbeni certifikati, kontrola poroda, sterilizacija) pogotovo ukazuju kao metode, protiv kojih je Crkva opravdano morala nastupiti, i to najenergичnije.

V. Zadaća ili ciljevi eugenike.

1. — Već je Galton u svojem predavanju od 16. V. 1904. iznio u glavnim potezima 5 zadaća, za kojima ima težiti eugenika kako ju je on shvaćao.²⁸

1° Prva joj zadaća širiti upoznavanje onih zakona o nasljeđivanju, koji su naučno dokazani. Skrbiti oko što intenzivnijeg i dubljeg naučnog rada u pitanjima nasljedstva.

2° Baviti se izučavanjem pitanja, koliko su pojedine familijarne grane (grupe) pridonijele k porastu ili padu boljeg i jačeg narodnog života. U kakovom su odnosu stajale one između sebe i kakav im je bio podmladak.

3° Sabirati podatke, iz kojih će se vidjeti, kako nastaju i pod kakovim se prilikama razvijaju obitelji s većim brojem djece, koja zauzimlju bolje položaje u životu radi svojih ličnih svojstava.

²⁸ Cfr. Dr. H. Muckermann n. dj. str. 6.

4^a Ispitivati, koji su i kakovi uplivi najodlučniji kod sklapanja brakova. Eugenika ima da postupa u smislu Darwinove teorije o umjetnom ili svijesnom odabiranju, da se umnožaju zdrave i prirodno nadarene obitelji.

5^a Peta joj je zadaća, da teži za sve većim i jačim oplemenjivanjem koljenâ i tako podigne nivô nacije. U tom je smislu sâm Galton svoju nauku najprije nazvao »stirpiculture«, a kasnije je prihvatio ime eugenika.

Kako se vidi Galtonova je eugenika u prvom redu jedna naučna skrb za obitelj, u jednom skroz pozitivnom smjeru. To znači, da mu nije bila prva briga, kako da se spriječe negativni uplivi kod pojedinaca i kod familije i tako predusretne štetnim posljedicama u razvoju čovječanstva, nego kako da se unapredi, osigura, poboljša i podigne pozitivni zdravi elemenat, koji koristi i oplemenjuje. Makar da nije mogao, a nije ni htio mimoići pitanja, kako da se postupa s onima, što su društvu na teret kao fizički ili kao moralni degenerici, valja reći, da su ovaj problem negativne eugenike izradili tek njemački i američki istraživači i to istom u proteklim decenijima.

2. — Novija se eugenika razdijelila u t. zv. teoretsku i praktičnu. Zapravo je i teoretskom dijelu jedan praktični cilj pred očima; tek tako u sistematskom izlaganju dolazi jasnije do izražaja ono, što u naučnom pogledu ostaje u granicama same nauke, a što je prešlo i zašlo na tuđe polje. Teoretski dio ima dati smjernice, prema kojima će se nauka razvijati i odrediti granice dokle će sizati. Pošto je eugenika prvenstveno praktična nauka, razumljiva je težnja za što jačom primjenom u životu; no sa svim tim ne smije se njezina aplikacija u praksi izviti iznad i izvan okvira načelnih njezinih teoretskih mogućnosti. Vodeći računa o stanju savremenih životnih prilika nije nipošto suvišno tražiti puteve, na kojima će se pomoći ljudskom rodu, da se dijelom regeneriše tamo, gdje je potreba, a dijelom održi, pa i poveća svoj kreativni kapacitet. Ali i bez osvrta na savremene prilike među pojedinim narodima, eugenika ima općenito kao nauka svoju potpunu opravdanost. Njezina je zadaća jedan posve jasan postulat zdrave ljudske težnje i jednog posve normalnog, zdravog i moralnog shvaćanja. Ne samo da je postulat zdravog uma, nego je i zahtjev budne moralne svijesti, da se čovjek brine za svoje potomstvo tako, da pred njim nikada ne bude kriv. Moralna je dužnost pojedinca, koji osniva obitelj, da ne zoblje grožda, od kojeg će mu sinovima ili unucima utrnuti zubi. Razumljivo je zato i opravdano, da enciklika »Casti conubii« hvali ovo eugeničko nastojanje i opravdava ovakovu zadaću eugenike. »Što pak iznose za socijalnu i eugeničku indikaciju na jedan dozvoljen i pošten način i unutar određenih granica, može se o tom, a i mora voditi računa.«²⁹ Prof. Dr Grosam si postavlja pitanje,

²⁹ »Quae iam afferuntur pro sociali et eugenica indicatione, licitis honestisque modis et intra debitos limites, earum quidem rerum ratio haberi potest et debet«. AAS, XXII (1930) br. 13. str. 564.

što sadržaje enciklika »Casti conubii« o eugenici i odgovara: Po-najprije nešto, što je za tu mladu nauku vrlo dragocjeno, naime, pri-poznavanje njezinog glavnog cilja, koji je u enciklici sažet u rije-čima: ona hoće da pruža spasonosne savjete u pogledu rađanja jednog zdravog i jakog podmlatka. To nastojanje ona označuje hvalevrijednim: *rectae rationi utique contrarium non est*. Crkva dakle i ovdje ponovno dokazuje, da ima smisla i razumijevanja za svaki pravi napredak u ljudskom spoznavanju sve i ako je ono još nesavršeno. Zastupnici ove mlade znanosti mogu se od srca ra-dovat i ovom prvom crkvenom priznanju njezinog glavnog cilja.³⁰ Isto to ističe i prof. Vermeersch u popratnim opaskama k samom tekstu enciklike.³¹

a) Prva je zadaća teoretske eugenike,³² da izradi jednu tačnu i preglednu obiteljsku statistiku. Dok se socijalna higijena i socijalna antropologija bave pojedincem, eugenika ne će da ima brige s individuom. Ono, što obitelj prenosi na potomstvo to je jedna supraindividualna osebina. Taj zdravi osnovni vez između otaca i sinova, ili ta karakteristična zdrava nit, što se provlači od generacije do generacije, to je po mišljenju prvog njemačkog euge-ničara Dr Fritza Lenza ona norma, koju treba pod svaku cijenu sačuvati i usavršiti u interesu narodne budućnosti. Lenz ju je nazvao »die grösstmögliche Lebentüchtigkeit«, a Muckermann je zove »idioplasmatisch gesunde Familie«. U potpunoj saglasnosti sa zakonima biologije i etike valja dakle u ovakovoj obitelji, koja u sebi ne nosi nikakove bolesne sklonosti, sve ono što se odvađa od ove norme uništiti, ako je škodljivo ili unaprijediti, ako je korisno i plemenito. Ističem, da Muckermann po nekoliko puta naglašuje, da taj rad mora biti u suglasju s biološkim i etičkim zakonima.³³

³⁰ Dr. J. Grosam: Lehren der Enzyklika »Casti conubii« über Sterilisation und Eugenik, Linzer Quartalschrift 1931. br. 4. str. 783.

³¹ A. Vermeersch S. I.: Annotationes u Periodica de re morali, canonica, liturgica tom. XX. (V.) fasc. I. str. 60.

³² Tako ih formuliše Muckermann n. dj. str. 23., a njegovo je mišljenje o ciljevima eugenike za nas bogoslove najmjerodavnije.

³³ Hermann Muckermann je svećenik, bivši član družbe Isusove, koji se sekularizirao iz želje, da se potpuno i bez ikakvih zapreka posveti studiju biologije. On o sebi, uz priznanje zahvalnosti redu, veli ovako:

»Im Jahre 1926. kam in der Entwicklung meiner öffentlichen Wirk-samkeit der Entschlus zur Reife, eine rückhaltlose Hingabe, letzte Ver-festigung und zukünftige Sicherung der gesamten Lebensarbeit zu erreichen. Meine Bitte um die Säkularisation, die von allen Ordensver-pflichtungen befreit, ohne das Priestertum selbst anzutasten, wurde aus Rücksicht auf die Vollendung meiner Aufgabe von den zuständigen Auto-ritäten erfüllt. So war es mir möglich, mich ausschliesslich meiner Aufgabe zu weihen und im September 1927. als freier Forscher die Leitung der Abteilung Eugenik im Kaiser-Wilhelm-Institut für Anthropologie, mensche-liche Erblehre und Eugenik in Berlin zu übernehmen, das auf rein wissen-

On dobro znade, da je danas velik broj onih, koji ne vode računa o nikakovom naravnom zakonu, pa ni o etičkom kao nekom zakonu. I zato on na tom mjestu izrično veli: »Die Verknüpfung der biologischen und ethischen Ordnung ist für die ganze Gestaltung der Eugenik der Zukunft entscheidend,³⁴ da se kasnije povrti na istu stvar i da je istakne kao jednu od zadaća teoretske eugenike.

Pošto su svi podaci, što ih statistika pruža, redovno podaci za osobe, mora teoretska eugenika nastojati da stvori jednu statistiku obitelji. Iz nje bi se imalo vidjeti stanje i položaj pojedinca u koliko je on član izvjesne obitelji ili narodne grupe. Eugenika dakle mora omogućiti jedan t. zv. nadindividualni pogled, uperen u glavnom na specifični rasni značaj, što ga jedna obitelj pridaje potomstvu.

b) Druga je zadaća teoretske eugenike studij problema o kvantiteti narodnog porasta. Mnogima je sva nada i čitavo zadovoljstvo u brojčanom porastu pučanstva. To međutim nije zadaća eugenike, barem nije u prvom redu. Na njoj je da istraži, kako se odvija porast kod onih obitelji, koje imaju sva pozitivno dobra svojstva, a kako kod onih, koje pokazuju simptome slabije nadarenosti ili čak jedne degeneracije. Je li veći broj zdrave i nadarene djece u obiteljima akademski obrazovanih ljudi ili u obiteljima radnika i seljaka? Ako nije, zašto nije? Stoji li činjenica da intelektualno nadarena djeca sa sela obnavljaju svježinu i snagu gradova i gradskih potomaka? Nije li istina također da ima dosta slučajeva, te je i u obiteljima inteligenata broj djece jednako velik kao kod siromašnijih i priprostijih ljudi? Jesu li naročito nadarene obitelji redovno kvantitativno u zaostatku? U svim tim pitanjima treba postići bar neku relativnu izvjesnost. Prema njoj će se tada moći udesiti sredstva ili odabrati putevi, kako da se postupa u danom slučaju.

c) Treća joj je zadaća da studira rezultate naučnog istraživanja o nasljedovanju svojstava u koliko mogu i moraju doći u obzir u eugenici. Na tomu najviše i počiva čitava nauka kao takova. Ima nasljednih svojstava, koja eugeničara ne zanimaju, jer nemaju izravne veze s ciljem njegove nauke. Ima pak slučajeva, koji nijesu ispitani, a pogotovo nijesu istraženi, pod onim specijalnim vidom, što ga zastupa eugenika kao nauka o zdravom radanju potomstva. Tu je eugenici široko polje rada.

d) Četvrta je zadaća eugenike kao teoretske znanosti briga, da istraži u koliko pojedine pojave u životu familije (n. pr. prejako uživanje alkohola) mogu ili ne mogu da utječu na promjenu

schaftlicher Grundlage zuletzt der deutschen Familie und somit der Erhaltung und Vermehrung der gesunden Träger deutscher Zukunft dient. Berlin, im September 1927 H. M.«

Djela su mu: Erbllichkeitsforschung und Wiedergeburt von Familie und Volk (2sv.); Grundriss der allgemeinen Biologie; Neues Leben (4 knjige); Kind und Volk (2sv.).

³⁴ N. dj. str. 22.

osnovne ili matične nasljedne klice (stanice). To su t. zv. idiokinetički utjecaji, za koje valja ustanoviti kako i u koliko doista proizvode promjene, te da li uvijek i da li samo u negativnom ili možda i u pozitivnom smislu. Pitanje ne samo zanimivo, nego i veoma važno. Mnogo je već pod izvjesno znati, da takove i slične pojave proizvode ili izazivaju neko novo, drugačije stanje, kud i kamo je više, ako se može ustanoviti, da na tom putu nije moguće samo pogoršanje, nego i poboljšanje.

e) Od interesa je znati također u kakovom snošaju imaju biti naravni i umjetni (kulturni) obir ili odabiranje. Kakovim se putem ima poći, da se zaštiti i očuva nadarena obitelj, a da se ne pruža zaštita manje nadarenoj ili manje vrijednoj obitelji. Društvo, istina, nastoji, da pomogne onima, koji su potrebni, naročito u higijenskom i ekonomskom obziru. Djela milosrđa i socijalne organizirane pomoći nisu ipak u našem društvenom životu na posljednjem mjestu.⁵³ No ni iz daleka nisu ni tako ni toliko uznapredovala, da bi mogli reći, e smo u toj točki odveć daleko. Nego u pitanju očuvanja idioplasmatski zdravih obitelji, misli M., da društvo nije učinilo gotovo ništa. To je međutim samo djelomično ispravno. Moglo bi se doduše činiti, da između eugenike i socijalne higijene postoji jedan diametralno oprečan stav. Socijalna higijena ide za tim, da spašava ono, što bi bez socijalne pomoći moralo podleći i što prema svom kvalitativnom stanju predstavlja baš ono manje vrijedno, manje sposobno ili nadareno, za što eugeničari od reda, pa i sâm Muckermann, makar da je svećenik, u cilju odstranjenja upotrebljavaju oštre izraze kao: abzudämmen (die belasten), Ausmerzung (der belasteten).

Ne znači međutim da se jedno i drugo stanovište ne da spojiti i da je sav rad društva isključivo posvećen socijalnoj higijeni, a na štetu eugenici. Društvo ima moralnu dužnost, da se brine i potpomaže one, koji su pomoći potrebni, a sami nijesu u stanju, da si pomognu. Djela socijalno-karitativnog karaktera ne smiju prestati, a da društvo ne povrijedi naravnog moralnog i pozitivnog Božjeg zakona, koji kad veli: Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe, traži ne samo afektivnu, nego i efektivnu ljubav.

To isto društvo provodi međutim u isto vrijeme prema zahtjevu zdrave eugenike u nekom stupnju mnogo toga, što mu je moguće učiniti za unapređenje, zaštitu i očuvanje idioplasmatski zdrave obitelji. Ne možda sistematski i organizirano, nego prema zahtjevu zdrava morala i budne svijesti. To mu se konačno na-

⁵³ Muckermann čak veli: »Niemand, der den Gang der gegenwärtigen Kultur beobachtet wird leugnen können, dass wir uns gerade zu erschöpfen, um der Minderwertigkeit zu dienen...« N. n. mj. str. 26. Ovakav način govora nije posve u duhu katoličke Crkve. To se vidi iz ovog stava enciklike »Casti conubii«: »Homines in primis non terrae et temporis, sed caelo et aeternitati generari«. AAS, XXII (1930) br. 13, str. 565.

daje kao jasan i neposredan izvod iz spoznanja, da je Bog gospodar našega života, i da smo mi odgovorni i onda, kad ga predajemo svojim potomcima.

f) Ipak velik dio eugeničara nije znao izbjeći na oko logičkom izvodu, da bi u interesu bržeg, što jačeg i snažnijeg razvoja »idioplasmatički zdravih obitelji« valjalo na neki način »statij na put manje vrijednima («minderwertige«). Zato Muckermann, osjećajući svu težinu ovoga zaključka, ističe kao šesti zadatak teoretske eugenike, da valja isto tako brižno ustanoviti odnos između etike i eugenike. On dobro veli i po drugi puta, da eugenika ne smije doći u sukob s naravnim moralnim zakonom. Ako ga zanemari, ne će imati uspjeha. »Ohne tiefste Verwurzelung im Nährboden der Ethik wird alles Wirken erfolglos bleiben!... Und ich zweifle nicht daran, dass durch gemeinsames Bemühen eine Grundlage erreicht wird, die in Uebereinstimmung bleibt mit der sittlichen Lebensordnung.«³⁶

Muckermann je ovo pisao godine 1929 u najboljem uvjerenju, da na tom putu, u eugeničkom nastojanju, kojemu je sâm lično mnogo pridonio, najbolje služi svojoj otačbini svome narodu i svojoj savjesti. Njegovom je radu i njegovu stanovištu dala enciklika »Casti conubii« i rješenje kongregacije S. Officii jedan jači autoritet i veću važnost. Nije, istina, vjerojatno, da će moderni eugeničari radi toga zastati na svom putu i okaniti se svojih pretjeranih zahtjeva. Ali trijeznom nastojanju onih ljudi, koji priznaju i poštuju naravni moralni zakon dana je mogućnost, da u kršćanskom narodu formiraju s jedne strane promicatelje zdrave eugenike, a s druge strane da se ujedine uspješno odupru nekršćanskim metodama jedne nekršćanske znanosti.³⁷

Ono što Muckermann naziva zadaćom t. zv. praktične eugenike, obradit ću u posebnom poglavlju pod naslovom: »Metode eugenike«, jer držim, da tamo spada.

Ovako postavljenim zadacima teoretske eugenike ne da se razložno ništa prigovoriti. Šta više: naučni karakter eugenike

³⁶ N. n. mj. str. 27.

³⁷ »Es wäre übrigens ein Irrtum, anzunehmen, das die Kirche jeden gesunden eugenischen Gedanken ablehnt. Keineswegs kann man, wie auch Muckermann hervorhebt, aus der Enzyklika »Casti conubii« bedingungslose Ablehnung der Eugenik herauslesen, sondern nur die Ablehnung vorzeitiger und unkritischer praktischer Anwendung«. Dr. A. Niedermayer, Fakultative Sterilität ohne Verletzung der Sitengesetze, Limburg a/d Lahn 1931., str. 79. — U tom se smislu izrazio i H. Muckermann u članku: Die Enzyklika »Casti conubii« und die Eugenik« Köln. Volkszeitung Nro 93 (21. februar 1931).

uopće bio bi po našem mišljenju danas na višem stupnju, da je i anglosaska eugenika³⁸ sebi prije postavljala ovakove zadatke, nego što je razvijala propagandu i po Americi privodila u život praktike, za koje nema sigurnih naučnih temelja. Kako je očito, u ovim se zadacima ide za tim, da se znanstveno istraže i dovedu do jednog stupnja naučne sigurnosti osnovi onih metoda, koje se mogu u životu uspješno primijeniti. Mlada je nauka međutim prebrzo prešla od teorije na praksu. Tomu je dijelom pridonio praktični duh anglosaski, a dijelom već dobro razmahana agitacija za neomaltuzijizam u njihovim zemljama.

³⁸ Čini se, da je razvoj i nastup baš t. zv. anglo-saske eugenike (Engleska i Amerika) izazvao rješenje crkvenog naučiteljstva u tom pitanju. Bližnji povod su dali jači propagandistički nastupi i organizacije posljednjih godina u Francuskoj i Italiji.